

„HIÁBA, MA MINDENBŐL POLITIKA LESZ”

VÁLOGATÁS DÉSI HUBER ISTVÁN LEVELEIBŐL 1.

Tímár Árpád 1970-ben az MTA Filozófiai Intézetéből indult, innen került a Művészettörténeti Kutatócsoportba. Kutatási témákat nem váltott, csak munkahelyet. Henszlmann Imre, Lukács György, Popper Leó, Fülep Lajos, Hauser Arnold ismeretlen és elfelejtett írásainak feltárása, vagy a már kiadott szövegek helyreállítása – tágabb értelemben a magyar művészettörténetírás tudománytörténete – mellett Dési Huber István életművének, elsősorban írásos hagyatékának összegyűjtése állt munkássága homlokterében. Dési Huber Istvánné jóvoltából lehetősége nyílt a gazdag levelezés-hagyaték feldolgozására, illetve összegyűjteni és a korábbi kiadásnál bővebb anyaggal, a festő elméleti munkásságát áttekintő utószóval közreadni írásait (Dési Huber István: *Művészeti írások*. Budapest, 1975.) A teljes levelezés összegyűjtése és kiadása is tervei között szerepelt. 1976-ban egy recenziójában (*Magyar Nemzet*, 1976. október 24. 13.) gondosan felsorolta azokat a kérdéseket és problémákat, amelyeket egy Dési Huberről szóló könyvnek (mert „igencsak időszerűvé vált egy Dési Huber művészetét feldolgozó tudományos monográfia megjelenítése is”) érintenie kell. Nos, pont az általa felsorolt problémák politikai tartalma, illetve az akkor még élő szereplők és elmergesedett ellentétek kérdésessé tették akkoriban nemcsak a levelezés kiadását, de egy alapos monográfia elkészültét is. Ezzel persze ő is tisztában volt. S bár vissza-visszatért a témához, így a mester születése 90. évfordulóján¹, sőt, összeállított egy emlékkönyvet is a Dési Huberről szóló írásokból is (amit majd 1988-ban a Kossuth Kiadótól azzal kapott vissza, hogy „kiadónk jelenlegi helyzetében nem áll módunkban megjelentetni”), tehát noha érdeklődése ugyan más témák felé fordult, de azért ha belebotlott valamilyen Dési Huberre vonatkozó adatba, azt élete végéig gondosan feljegyezte és eltette. 2012 elején Dési Huber legépelt leveleivel teli dossziét tett elém, s szelíden megkérdezte, hogy nincs-e kedvem számítógépbe rögzíteni azokat. Volt. S mikor végeztem, vártam a következő adagot, de a válasz csak az volt: igen-igen, összerakom. Ma már tudom, hogy heteket igényelt volna, hogy visszarázódjon a hatalmas, régen nem bolygatott, ágas-bogas anyagba, erre akkor nem volt ideje, s tán már kedve sem. Ismét (vagy végleg?) letett az evvel való foglalkozásról, más munkáinak befejezését ítélve fontosabbnak.

¹ *Dési Huber István*. Fészek Galéria, 1985. április 2–26. Bev. Tímár Árpád. Budapest, Fészek Galéria, 1985.; Dési Huber István levelei Detre Lórándnak. *Művészet*, 26, 1985, 5. 6–8.; Hincz Gyula tanulmánya Dési Huber István megjegyzéseivel. *Ars Hungarica*, 13. 1985. 233–235.

Az alábbi leveleket az eredeti kéziratból tehát Tímár Árpád olvasta ki, s most nagy szeretettel, megjegyzetelve adjuk közre hagyatékából.²

Dési Huber István – feleségének
[1935. december 13-14.]

Kis Bogaram!

A Róbert képeiről senki se mondotta, hogy szörnyűek.³ Természetes, hogy nagyon sokan egy életen át megélnének abból, ami festői értékben, tudásban csak a mai anyagában van. A kemény kritikát itt relatíve kell érteni. Nem arról van szó, hogy a képek rosszak, hanem hogy a Róbert kivételes képességeitől többet, sokkal többet várt a fiatalság. És különösen fájjaljuk, hogy már nem festői elvekért, hanem társadalmi sikerekért dolgozik. Róbert kétségtelenül megunta a mellőzött szerepét,

² Tímár Árpád hagyatékából. Szerkesztette Markója Csilla (BTK MI, ELKH), közreadja Markója Csilla (BTK MI, ELKH), Bardoly István.

³ Berény Róbert gyűjteményes kiállítása 1935. december 1-én, vasárnap nyílt meg a Fränkel Szalonban. Dési Huber már 1935. december 3-án kelt levelében rákérdezett feleségénél: „Berényt láttad-e? már a képeit gondolom.” Néhány nappal később írt levelében ismét rákérdez, de egyúttal felidéri egy beszélgetését is, amit Sugár Andorral és feleségével, Sugár Katával folytatott: „Itt abba kellett hagynom az írást, mert megjöttek a gyerekek. Kata sokkal bájosabb így síkosztümben, Bandi kezd megint eltérélyesedni. Beszélgettünk, mint jó ismerősökhöz illik, kiállításról, mozirol, sielésről és más ilyenféléről. Berény képeiről volt szó s amennyire ilyen beszélgetés közben elejtett dolgokból megítélhettem, a Bandi festői szemlélete változatlan – semmit se fejlődött bensőleg. El van ragadtatva Róbert képeitől s egyáltalán nem látja, milyen bajok vannak; nem vitatkoztam vele – még mit nem –, csak épp megjegyeztem: tényleg nagyon szépek azok a képek, óriási tudás, elmélyülés, sajnos kicsit fáradt, kicsit naturális, kicsit túldolgozott benyomást kelt az egész. Arról már nem is szóltam, ami a legszomorúbb, hogy Bernáth, Szőnyi és Berény között lassan elmosódik a határ, annyira átveszik egymás fogásait – meglátásait, mert láttam, hogy Bandi számára ezek nem létező dolgok. – Bernáth képeit nagyon csepülte, valószínű épp oly indokolatlanul, amint dicsérte ezt. Másoktól úgy hallottam, körülbelül egy nívón mozogtak a Róbert dolgaival. Gyula [Hincz] valami olyat mondott, hogy Bernáth, ha lehet még egy teljes fokkal rosszabb. Igaz viszont, hogy ő még nálam is jobban rühelli B-ot. Gyula Kmettyre esküszik, úgy mondja, hogy a nyári dolgai nagyon szépek, érettek. Ugyanakkor Mária mesélte, hogy Nyenyő [Barcsay Jenő] is látta a János képeit s neki nagyon nem tetszettek, szerinte ugyanazok csak tökébe, mint Bernáth, Berény stb.” Felesége december 12-én írta: „Voltam ma a Berény és a Borberek kiállításán. Én mint laikus, természetesen nem találtam oly szörnyűnek a Berény kiállítást, némely dolga, mint a portréi, az öreg néni, az a zsupfedelű ház a sok szénával, nagyon tetszett, az Etáról készített képe nem tetszett, s én hasonlatot Bernáthtal tulajdonképpen csak a tájképeiben látok. De azért az ő tájképei jobban tetszenek, mint Bernáthéi.” Egyúttal azonban figyelmeztette férjét: „Örülök, hogy Bandiéknek nem mondtál semmi rosszat Berényről, nagyon hamar megtudta volna esetleg más is. Általában szeretném, ha a rosszalló kritikáiddal óvatosabb lennél, mert azzal szerzel magadnak ellenségeket.”

melyet részben kommünbeli szereplése, részben avantgardista festő volta miatt kellett viselnie, s most hivatalosan is be akar érni. A cél a Szinyei Társaság, a minisztérium – érted most. Persze nem ilyen világosan kimondva, de mégis az. – Róbert egyszerűen azt mondja: „a kísérletek ideje lejárt s itt az ideje, hogy műveket alkossunk”. S ez idáig rendben lenne, baj, hogy a valóságban a művei csak – műtárgyak. Emberileg még ez is érthető, de etikailag nem lehet tudomásul venni. A magyar festészet fejlődésének szemszögéből nézve teljesen mellékes pl., hogy Ferenczy Károly három házat festett le, de döntő tény, hogy egész életében művészi elvekért küzdött és meg nem alkudott soha. Itt is áll az, amit a mozgalomban hallottam valakitől: meg lehet dögleni, de engedni – nem! Erről van szó. – Mindannyian tudjuk mit tett Róbert a magyar festészetért és nem fogjuk elfelejteni soha, de fáj, hogy (lehet csak ideiglenesen) feladta a harcot. –

Nem tudom, miért jársz te Polyák mamával kiállításra és miért nem egyedül.⁴ De kár, hogy nem tudsz kicsit gőgös fensőbbeséges lenni kifelé is, hidd el mindjárt egész másként hajolna meg Tamás úr;⁵ az ilyen commerciante népet kár komolyan venni különben is.⁶ Úgy fáj, mikor hallok vagy olvasom, hogy kínlódsz az ilyen „úri” inzultusok miatt – sajnos nem tudok segíteni, nagyon meg kéne gazdagodnom vagy pénzben vagy hírnévben, hogy az ilyen urak ne tegyenek ilyen megkülönböztetéseket. Fene vigye el őket. –

Arról az önarcképmről írtam, amelyiken egyik kezemre támaszkodom, s a másik félig lelógó kezemben szenet tartok, fekete kabát lóg az ajtón a hátam mögött. Azt hiszem így már tudod, melyikről van szó. A két csendélet keretéről meg a következőket gondoltam: kell csináltatni vagy Tamásnál vagy asztalosnál nyers puhafából egy lécet és rá kell erősíteni kívülről ilyen formán. Ez a keret rajza most, ha jól emlékszem. Ez lenne az új léc, amit hozzá kéne erősíteni. [rajz]

Így megmaradhatna a régi keret is, mert a hozzátoldott résszel már elég masszív lenne és csak üvegre volna még szükség. Úgy gondolom, kb. három centiméter vastagságú léc már megtenné. Meg lehet kérdezni Gyulát is.⁷ Ennyit erről.

⁴ Polyák Béla ügyvéd felesége. Ő védte 1934-ben Dési Hubert és feleségét, amikor többekkel együtt letartóztatták avval a váddal, hogy kapcsolatot tartottak a kommunistákkal és támogatták a Vörös Segélyt. Ld.: Dési Huber Istvánné: *Dési Huber István*. Budapest, 1964. 73., 75.

⁵ Tamás Henrik (1879–1960) könyvkiadó, műkereskedő, műgyűjtő. Galériáját 1928-ban nyitotta, ahol 1944-ig 155 kiállítást rendezett.

⁶ Felesége december 12-én írta: „Tamás talán neheztel reám, hogy nem küldtem el neki első szóra a képet, vagy mert megírtam, hogy olcsónak találtuk az árat, de lehet, hogy tévedek és az a különbség, ahogy engem és Polyáknét üdvözölte, csak a társadalmi különbségünknek szólt. Ha tudnád, mily elveszettnek érzem magam ilyenkor. Egyébként magamban leszögeztem, hogy Pistinek igaza van, az anyjával nem lehet kiállításra menni. Még jóformán be sem lép a terembe, amikor elkiáltja magát: Nahát ezek a színek! Vagy Borberekínének, még mielőtt a képeket látja: gratulálok, hogy milyen kiváló férje van.” Dési Huber a Tamás Galéria 1935. október 6–21 között megrendezett *Modern magyar akvarell* c. kiállításán szerepelt, s egyik képének ára körüli vita ekkor keletkezett.

⁷ Hincz Gyula (1094–1986) festő, illusztrátor, tanár, az Új művészek Egyesülete, illetve a KUT tagja.

A Bajor Gizi féle akció karácsonyra lesz esedékes a főorvosnő szerint, Herman Lipót jön ki megnézni, mert szegény jó Petro még most se tud járni. Úgy gondolom, azt a hármast prosti képet mutasd meg, azt a vöröses rózsaszínű hegy tájképet és azt a hosszúkás csabai tájat, amelyik körülbelül így néz ki emlékezet után. [rajz]

Lehet, hogy van valami eltérés, de így egy félév után már nem emlékszem a részletekre.

Mutasd meg még a napraforgó csendéletet (középen) esetleg azt a hosszúkás képet, ahol a nyitott ablak előtt lenn a kép bal sarkában egy kis gyerek majszol, a második önarcképet, sárgás rózsaszín, kicsit vörhenyes ing van rajtam, s a karom fel van emelve, aztán a másik napraforgós csendéletet (több napraforgó). Ezekből azt hiszem már választhat, mindegyik jó kép. Persze megmutathatod a többit is, ha óhajtja, de jegyezd meg, hogy valaki, aki látta az anyagomat és nagyon jóban van Bajor Gizivel, tanácsolta, hogy a fennemlített képekből küldjünk, mert az ő felfogása szerint ezek tetszenének. – Erről még beszélni fogunk.⁸

Gyulának mondd meg, hogy jó lesz, ha ő is előkészít néhányat erre a célra.⁹

Dési Huber barátja és műteremszomszédja.

⁸ „A Nemzeti Színház kiváló művésznője egy szezonban többször is összehívja a barátait, a pesti társaság tehetősebb előkelőseit minden alkalommal egy-egy festő, vagy szobrász műtermébe. A meghívottak a művészpikniken való részvételt egy-egy sorsjegy megvételével váltják meg s az egybegyűlték között néhány műalkotás sorsolásra kerül.” *Hétfő*, 1938. december 27. 9. Bajor művészpártoló mozgalma a Szinyei Társaság – Petrovics Elek, Hoffmann Edith, Herman Lipót és mások – közreműködésével zajlott. A Társaság 1938-ban babérkoszorúval köszönte meg Bajor Gizi munkásságát. – Miután sok művésznak nem volt megfelelő műterme ilyen célra, ezért ahhoz a művészhez vittek el tőle 1-2 képet, aki átengedte erre alkalmas műtermét. (Dési Huberné 1964. i. m. 86.) Mint felesége írta 1935. december 19-én kelt levelében: „Ma, még mielőtt leveled megérkezett, elvittem a két képet Petrovicshoz. Szegény az ágyból kelt fel, nincs jól. A vicivel mentem el, délben találkát adtam vele a Gellértnél, ezt találtam az egyetlen jó megoldásnak. Azt mondta, hogy a dolog anyagi részét valószínűleg Bajor Gizi vagy Barát Irén fogja elintézni. Ez már az ő dolguk. Biztosan nem adnak az asszony kezébe pénzt, mit lehet tudni, hátha nem is ad belőle annak a szegény művésznak. (Ez persze csak vicc!) A tájat választotta, mondván, hogy nagyon nehezen tud választani, mert nem tudni, kihez fog kerülni, de ebben talán kevesebb kivetnivalót találhatnak, lévén ez konvencionálisabb, mint a prostik. Mondtam, hogy nem a legjobb dolgaidat küldted, s nem is azokat, amelyek Reád a legjellemzőbbek, hanem amelyeket Barát főorvos a cél érdekében helyesnek tartott. Tegnap Gyula volt nála. Őt ti. megfogta a Japánban Herman Lipót, s felment vele a lakásra. Azt mondja Gyula, hogy alig talált megfelelőt, mert mindenre azt mondta, ez túl modern nekik. Végre kiválasztott néhányat a leggyengébbekből, s Gyula szerint ezekkel ment fel Petrohoz, amelyből ő még a leggyengébbet választotta ki. Gyula mindkét helyen említett Téged, mire Petro nevetett, hogy «ezek a jó barátok, egyik a másikat ajánlja». Egyébként nagyon kedves volt Petro, s lehet, hogy ha nem éppen az ágyból kelt volna fel, többet is beszélgetett volna.” Bajor Gizi Vidovszky Béla műtermét látogatta meg társaságával december 21-én. *Esti Kurir*, 1921. december 21. 12.

⁹ Herman a látogatást megörökítette naplójában: „1935. december 18. A kávéházban ott találtam Hinczet, majd felmentem vele a műtermébe, hova eleinte azért nem akart felvinni, mert rendtelenség van. Illusztrálta Mécs László verseit [*Megdicsőülés*. Budapest, 1935.] s az íveket most nála színezik. No,

Barát Irén¹⁰ oly kedves volt, hogy még a múlt hét pénteken, tehát aznap, mikor beszéltem velem, megemlítette Gyula nevét Bajor Gizinek, s ő rögtön felhívta Petrovicsot, s így tudta meg, hogy Gyula is benne van.

Gyuri írt egy nagyon kedves levelet, így kezdi: „Pistám! Nem tudok szabadulni képeid lenyűgöző szuggesztíója alól. – Legjobban szeretnék beülni egy szobába közédük, s 3 napig szívni magamba az energiájukat s szépségüket, ami belőlük árad.”¹¹ – Nagy öröm ez az elismerés. Ma meg egy lapot kaptam tőle, melyben azt írja, hogy az Iparművészeti Kiállítás egyik minta-szobájában lóg a *Sakkozóm*, nagyon jól hat és nagyon tetszik neki. Erről nem is tudtam. Egyébként lehet, hogy vasárnap kijön. Én most írok egy hosszú levelet neki. –

Tegnap beszéltem a kis öreg Biróczy dr.-al,¹² lehet, hogy a jövő hét keddi napján csinálják a frenicust.¹³ A caverna kisebbedik – mondotta s reméli, hogy három hónap alatt meggyógyulok. Persze semmi se biztos.

Nem tartom helyesnek, hogy Barát és Hirsch Irénnek¹⁴ küldeni akarsz valamit karácsonyra. Félreérthetik. Ők azon fáradoznak, hogy valami pénzhez juttassanak és

ez engem igazán nem zavar. Dési Huber műtermének szomszédságában lakik, valami nagy rend nincsen a két helyiségben – de rengeteg vászon, rajz s mindenféle kacat. H. tehetséges fiúnak látszik – annak idején Szentendrén is konstatáltam rajta minden absztrakt kísérlete dacára. Most is sok érdekeset láttam, de az akció számára nem volt könnyű kiválasztani úgynevezett elfogadható munkákat. Könyvillusztrációi minden esetre érdekesek, mondtam is – vigye azokat is Petrovicshoz, ha másképpen nem megy, majd felnagyít belőlük valamit s azt sorsolják ki. Rengeteg dolga van ennek a fiúnak s a sajátos módján sokat dolgozhatnak, ezt látni a műtermében. Ha valakinek az ízléséhez szólnak ezek a munkák bizonyára sok érdekest találhat bennük. Van benne valami Czöbelből s az ilyen hasonló törekvésű emberekből. Lehel [Ferenc] egyszer avval jött a kávéházba, hogy Hincz a legtehetségesebb a fiatalok közt. Most már kezdem sejteni, hogy mért mondta ezt. Az illusztrációin – hol érthetőbb s kötöttebb – látni, hogy valóban nagyon tehetséges. Minden esetre kellemes, hogy segíthetek rajta. Hálából mindjárt felajánlott egy példányt könyvéből, de nem fogadtam el.” Herman Lipót naplója, 59. füzet. 8338-8339. p. (Magyar Nemzeti Galéria, Adattár)

¹⁰ Barát Irén (1890-1972) tüdőgyógyász főorvos. 1914-ben szerzett diplomát a Budapesti Tudományegyetemen. 1924-től a budakeszi Erzsébet Királyné (utóbb Országos Korányi Frigyes) Szanatóriumban dolgozott. Dési Huber egyik kezelőorvosa és mentora.

¹¹ Rácz György (1907-1989) építész. Dési Huber betegháza Budakeszin. Ismeretségük régebbi keletű, mindketten tagjai voltak a Bartha Miklós Társaságnak. Dési Huber Istvánné írta az egyik levélhez fűzött megjegyzésében: „Gyuri = Rácz György építészmérnök a 36-os években ismerkedtek meg és jó barátok lettek. A Pista műtete előtti időben «Bénivel», a későbbi Péter Gáborral feküdtek egy szobában.”

¹² Biróczy József (1900-1976) tüdőorvos. 1929-ben végzett a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karán. 1935-ig a Maglódi úti Horthy Miklós Kórházban volt segédorvos, majd Budakeszire került. 1943-ban Csepelen a tüdőgondozóban dolgozott.

¹³ Phrenicus – rekeszizom.

¹⁴ Barát Irén főorvos barátnője volt báró hatvani Hatvani Irén (1885-1944), akinek férje Hirsch Albert (1880-1944) tagja volt a család tulajdonában lévő több érdekeltség igazgatótanácsának. Ld. még: Dési Huberné 1964. 88., 90.

nem hiszem, hogy örülnének, ha azt látnák, hogy mi ilyesmire költjük. Én különben is kifejezést adtam utoljára írt levelemben azon reményemnek, hogy valamikor még egy-egy nagyon szép és szívből festett képpel róhatom le hálámat. Azt hiszem ez a módja a dolognak. Most elég, ha írunk, vagy Te írsz.

Nagyon örülök a kis ruhádnak és most pláne nagyon szeretném, ha a fekete plüss szilszkin bundából egy rövidke bundát csináltatnál. Az olyan jól állna neked és olyan öröm lenne nekem. Csináld meg kérlek. -

Karácsony estéjére el kéne valahogy juttatni Edéhez és Máriához¹⁵ a *Röghöz kötöttet*, úgy gondolom ez volna az egyetlen méltó dolog, amit adhatunk. Tudom, hogy szeretik és örömük lesz benne és úgy szeretném, hogy úgy legyen. - Úgy gondolom, hogy írok egy levelet is, s azt mellé tesszük. Gondolkozz ezen, hogy lehet ezt megcsinálni.

Emilék nagyon kedvesek, majd beszélünk a dologról, egyelőre nem tudom melyik képet szeretnék. Gyurinak azt hiszem az újságolvasó képet adom, az nagyon tetszik neki, mert jó konstruktív és nálam keret nélkül előbb-utóbb tönkre megy. A Zalán képet¹⁶ nem a festők, hanem én gondoltam kettévágni, mert zavar a portré-szerű beállítás, de ez egyelőre csak terv. Majd meglátom.

Drága kis sugaram te, nagyon fáj, hogy árvának tudlak, hogy nehéz a sorsod, de mit tegyek - semmit se tehetek. Légy még egy kis türelemmel, majd csak vége lesz már ennek a bajnak is és akkor ismét jó lesz együtt élni. -

Hidd el nekem is nehéz, én is egyedül vagyok s aztán én még dolgozni se tudok. Szóval kitartás kis Kedves! Lesz ez még jobban is.

Nagyon szép könyvet olvastam. Nizsinszkij-t. El kell olvasnod okvetlen. Sokat hallottam, itt-ott olvastam is valamit erről a nagy táncosról és sohasem tudtam megérteni, miért rajongtak úgy érte, de most már értem. Nagy ember és nagy művész lehetett, kár, hogy megőrült. De az asszony, Pulszky Romola, Márkus Emília lánya is elsőrangú ember lehet. Ő írta a könyvet, és azt hiszem asszony még sohasem állított ilyen emlékművet a férjének.¹⁷ Tiszta, mély emberi írás. Talán az ő szerelmük volt a kor legnagyobb és legragikusabb szerelme.

Kúrán írok, mert el akarom még ma küldeni, de hideg van és nem tudom folytatni.

Szervusz Kicsi

P.

¹⁵ Modok Mária (1896-1971) festőművész. Első férje Perlaki Ede (1897-1945) jogász, a KUT főtitkára volt. 1938-ban a Pestmegyei Államépítészeti Hivatal munkatársaként 40 000 Pengőt sikkasztott. Modok Mária a Szentendrei Művésztelepen dolgozott, itt ismerkedett meg Czóbel Bélával, akivel 1940-ben házasodott össze.

¹⁶ Konkoly Thege Zalán ezüstműves az *Ifjúmunkás* c. szénrajz, illetve festmény modellje M. Heil Olga: Adalékok Dési Huber István művészetéhez. (Ember- és típusábrázolás). *Művészettörténeti Értesítő*, 15. 1966. 228., 231.

¹⁷ Nizsinszkijné Pulszky Romola: *Nizsinszkij*. Ford. Lengyel Lydia. Budapest, Nyugat Kiadó és Irodalmi R. T., 1935. - Pulszky Romola (1891-1978), Pulszky Károly /1953-1899) művészettörténész és Márkus

Dési Huber István – feleségének
[1936. január 6.]

Köszöntlek Kedves Kicsi Asszonyom!

Tegnap nem volt nálam senki. Egy darabig lent sétáltam, aztán feljöttem és fél négy körül elkezdtem kúrázni, hideg volt, köd volt, de este felé nagyon szép számokat adott a rádió, köztük Kodály Hány szvitjét¹⁸ s ez kibékített valamennyire a világgal. De szép ez a szvit! Kezdődik egy furcsa primitív hanggal, mintha a szél dörmögne-sírna a síkság felett, hirtelen megszólal a falu harangja: egy harang – sok harang, egy falu – sok falu s egy olyan csodálatos harangjáték alakul ki, hogy csupa gyönyörűség, aztán megszólal a juhász melódia búsongó hangja: Tiszán innen – Dunán túl – s egyazon dallam szebbnél szebb változatai után átmege az egész pattogó csárdás vagy más friss magyar ritmusba. Székely motívumok, amik Ázsiára, Kínára emlékeztetik az embert, eszembe jutott fatornyos hazám és gyermekkoromban hallott dalok emlékfoslányai. Szép volt, most is itt cseng a fülemben, s ahogy írok, hol ez hol az a rész jut eszembe. Ha meggyógyulok, megnézzük egyszer ezt az operát, ugye kedves?

Hogy telt a tegnapi nap Kicsikém? Remélem nem dolgoztatok egész nap, s egy keveset pihenhetél is. Néha elfog a félsz, hogy megárt Neked az a sok nem alvás, az arcoskád is fáradt és megviseltnek tűnt fel vasárnap néha. Azt gondolom, nem kéne annyit mosni, vasalni, stoppolni esténként, éjszakánként, hanem inkább aludni. Vigyázz Magadra Kedves, és ne kínozd nagyon el magad.

Nálam semmi újság, legfeljebb az, hogy újabban éjszakánként szavalni szoktam a szobatársaim szerint. A gyógyszerész úr mellettem fekszik és az éjszaka sokáig szokott olvasni, ő mondja, hogy valamelyik éjjel nagy nyöszörgés közt felsóhajtottam: Óh Istenem! Jaj Istenem! Ez lett hát a dolgok vége! utána csend, akár a görög sorstragédiákban, égre ismét felkiáltottam: Na mindegy! – mindegy, hisz csak egy bűdös libagége! Hát mit szólsz ehhez? A gyógyszerész úr, mint mondja, majd leesett az ágyról, annyit nevetett. Úgy tizenkét óra körül történt, és töprengő lelkem alvó porhüvelyem felett biztos a lét legsúlyosabb problémáival foglalkozott. Tegnap éjjel meg, azt mondják, a középkori lovagok szomorúságáról regéltem. Ha így megy, megérem, hogy egy egész tragédiát írok valamelyik éjjel.

Most kaptam Évától¹⁹ levelet. Írja, hogy majdnem idekerült ő is, mert az elmúlt héten vért kezdett köpni, megröngenezték, megkopogtatták, de mindent rendben

Emília (1860–1949) színésznő leánya, Vaclav Nizsinszkij (1889–1950) balett-táncos felesége. Nizsinszkij 1917-től kezdődő és egyre súlyosbodó elmebajjal élt, 1944-ig Budapesten, anyósa Hűvösvölgyi úti villájában.

¹⁸ 1936. január 6-án adta a rádió.

¹⁹ Kepes Éva (1913–1994) mozgásművész, Dienes Valéria és Madzsar Alice tanítványa. 1937-től Párizsban élt. Ld.: Szabó Júlia: Kepes Éva 1913–1994. *Felfedezett és felfedezésre váró életművek, művészsorsok a XX. század első felének magyar művészetében*. Szerk. Reczetár Ágnes. Szombathely, 1998. 117–120.

találtak nála. A garatban sérült valami meg és onnan jött a vér. Úgy látom krízisben van a kis öreg, sokat ír magáról és bajairól. Rövidesen írni fogok neki.

Írok-írok és a tanulmány nyúlik, mint a rétestészta, egyik probléma hozza a másikat, s kezdek félni, hogy nem tudok megbirkózni az anyaggal. Egész őszintén és nyíltan szeretném nézni a dolgokat, úgy érzem legfőbb ideje, hogy végre valaki hozzáfogjon ahhoz az Augias istállóhoz, amiben a szocialista festészet, általában művészet ma hever – csak kérdés, elég-e a felkészültségem hozzá. Akárhogy is lesz azonban, egyre jó lesz ez az írás, arra ti., hogy önmagamban tisztázzam az egész kérdéskomplexumot.

Ma felhívtam Gergelyt,²⁰ s tőle tudom, hogy találkozotok. Máli ma vagy holnap érkezik. Azt hiszem végleg a jövő hét mellett döntök kimenőt illetőleg. Szombaton nyílik meg ugyanis a *Dán festők kiállítása* a Nemzeti Szalonban²¹, legalább azt is megnézem egy füst alatt. Gergely látta úgy Derkovits mint Farkas István kiállítását,²² de úgy vettem észre, hogy Farkas István dolgai nemigen tetszettek neki. Hát nem tudom.

Szeretnék valamire megkérni kicsike. Végy valamelyik gyógyszerárban egy kis szagtalan jodoform port (sárga) és küldd ki a töltőtollal egyetemben. Feldörzölődtem valahogy, már egy hete legalább, és itt nem lehet kapni. Szeretnék rendbe jönni kimenetel előtt. Nem muszáj okvetlen kihasználni ezt a ziccet, de azért csúfolkodhatsz, ha jól esik, kis öreg.

Szegény kis Magdit is sajnálom azért, úgy látszik nem tud belenyugodni, hogy elvesztette Bélát – fájdalmas érzés lehet. Béla is ideges, s őt is megviselte ez a dolog – szomorú, hogy két ember, aki valamikor szerette egymást, s akik különben jókderekak, így összetörjenek az együttélésben.²³ Ki fene tudja hol itt a hiba.

Gyuri volt fenn? Hát írj Kedves.

Csókollak – szeretlek

Dési Huber István – Dési Huber Istvánnénak
[1936. augusztus 1. után]

Ma megkaptam Ica²⁴ címét a Táborból,²⁵ tehát nem kell kérni a gyerekektől, rövidesen írok neki és remélem nemsokára visszaküldi a könyveket.

²⁰ Gergely Tibor (1900–1978) festő, Lesznai Anna, azaz Máli férje.

²¹ *Dán reprezentatív képzőművészeti kiállítás*. Nemzeti Szalon, 1936. január 11–26.

²² Derkovits Gyula grafikai hagyatéka a Tamás Galériában volt látható 1936. január 5–19. között. Farkas István újabb festményeiből és rajzaiból 1936. január 4-én nyílt kiállítása az Ernst Múzeumban.

²³ Szász Béla (1910–1999) újságíró, lapszerkesztő, részt vett az illegális kommunista mozgalomban, 1937-ben előbb Franciaországba, majd 1939-ben Argentínába emigrált.

²⁴ „Mária és Ica a Mészáros nővérek”. „Ica, az egyik Mészáros lány, Laci huga, a Tábor, az otthon Budakszin, ahol a két Mészáros lány diakonissza nővérek, képezhetetlen [...] gyermekek ápolónője volt. Ica akkor már valószínűleg férjnél volt, majd gyermekszülésben meghalt.” Dési Huber Istvánné 1977 – 1939. május 9-én írta feleségének: „Ma itt volt megint Mészáros Mária, de csak rövid ideig. Jól néz

Tegnap reggel valóságos mámor fogott el az erdőben. Ezer gondolat, kép, hasonlat jutott az eszembe és arra gondoltam, mindezt megírom Neked, hadd legyen így közvetve részed a dologban, ha már sajnos másként nem lehet. De aztán letettem róla, olyan szegény az emberi szó – legalább az enyém, ha a természetről kell beszélni. A festés mégiscsak más, ott az ember quasi azonos eszközökkel adja vissza s a fény – fény, a színek – színek. Szóval vizuálisan visszaadott, de így? Mit mond az, hogy a napsugár millió változatban rezeg a dombok közt, vagy hogy a zöld színek minden gazdagsága kitarult előttem – semmit, vagy nagyon keveset. Szeretném nagyon egyszerűen, emberien elmondani Neked, hogy amit láttam megindítóan szép volt, de sajnos nem tudom, mert a következő pillanatban az tolakodott a gondolataim közé, vajon hogy is kell a színeket egymásra tenni, egyszer pasztózusan, másszor lazúrosan, és sokszor-sokszor, hogy megjelenjen az a sejtelmes sokféleség, ami színben, tónusban, valórben itt él a fák között. Olyan különös, szövevényes dolog. Mintha tíz-húsz különböző világ ragyogna át egymáson: finom világoszöldek simulnak mély, majd-nem komor cinőberzöldek közé, s köztük alig érzékelhetően mozog a levegő kékje, lilája. A fény valóságos orgiákat ül, játszik, szerelmeskedik. Elbújik, majd újra feltűnik és néha azt kell hinnem, csókolózik a csibész, olyan furcsa hangokat ad. Csupa dallam az erdő, és ez a sokféle hang olyan melodikus, csak hangszerelni tudnám, de nem tudom. Hej, ha festhetnék, a kutya mindenit! de jó lenne, de jó. Küldd be, Kedves Kis Bogaram, a könnyű festőállványomat, mert aug. második felében, ha fene fenét eszik is, festeni fogok. Aztán jó lenne, ha megírnád – feltéve, hogy tudod: mikor jön Polyák Pisti²⁶ vissza. Festéket akarok kérni tőle, no csak afféle olcsó temperát, hisz végül is oly mindegy, hogy ő maszatolja fel egy csomó 4-5 méteres vászonra és dobja el, vagy én kenem papírra. Sőt! nálam legalább lesz belőle valami, és megmarad, ha megmarad. Papírt, fehér miniszterpapírt majd kérek a gyerekektől, sőt, őket fogom megkérni, hogy szerezzenek be valamilyen szívópapírt az akvarellhez. Folyton kérnem kell, hol ezt, hol azt, s bizony sokszor bánt, de mit tegyek. Se egészségem – egyelőre – se keresetem, olyan nyomorúságos így az élet, s ha nem élne bennem a remény, hogy rövidesen másként lesz, és nem érezném, még tudok valamit összehozni, ami szép lesz – meggondolnám érdemes-e még vacakolni vele, de így: kérek-kérek és alig várom már, hogy dolgozhassak.

ki, úgy látom kezd megnyugodni, kezdi kiheverni szegény kis Ica halálát s azt a bánatot is, hogy volt sógora nem őt vette el.”

²⁵ A budakeszi ún. Tábor Tüdőbeteggyógyintézetet (Tábor Diakonissza Szanatórium), 1922-ben alapította a Magyarországi metodista Egyház tüdőbetegek, illetve mentális problémákkal élő gyermekek számára. Egy ottani látogatásáról, és az ott látottakról 1936-ban beszámolt feleségének is. Ld.: Dési Huberné 1964. 124.

²⁶ Polyák István ügyvéd, festő, Polyák György ügyvéd fia. Róla írta Dési Huber 1936 júliusában félig tréfásan feleségének: „Festéket akarok kérni tőle, no csak afféle olcsó temperát, hisz végül is oly mindegy, hogy ő maszatolja fel egy csomó 4-5 méteres vászonra és dobja el vagy én kenem papírra. Sőt! nálam legalább lesz belőle valami és megmarad, ha megmarad.” 1938-ban feleségével, Molnár Klára gyógytornáossal, elhagyták az országot, 1939-ben már Sydneyben éltek.

Ahogy már mondtam, bizonyos rossz érzéssel olvastam Méliusz cikkét.²⁷ Úgy nem szeretem, mikor ilyeneket írnak rólam: a magyar festészet legnagyobb reménysége. Ez először is gyerekes dolog, másodsor nem is igaz: Gyula színesebb egyéniség, Jenő²⁸ szerencsésebb s talán többet is tudnak. Hiába, ma mindenből politika lesz – igaz, ez mindig így volt, de az is igaz, hogy a művész kínlódott miatta. A művész szeretne őszintén ember lenni, szeretne megmutatkozni, s végül mindenki mást lát benne. Saját törekvései eltorzulnak külső hatások alatt. Az egyik gyűlöli, utálja, a másik egekig dicséri s ő, ez esetben én – úgy érzem, egyiknek sincs igaza. Nem, nem szeretem a politikát, s bár tudom – hideg átgondolás után –, hogy politizálni kell, mégis szívem mélyén undorral és iszonyattal gondolok reá. Olyan jó lenne szépen, harmonikusan élni, csak festéssel és más effélével törődni. – Hiába, az embert néha elfogja a melankólia, a vágy valami után, ami tisztább, mint napjaink mocska.

Nem folytatom, Kicsi! Úgy látszik rossz napom van és nem akarlak Téged is elszomorítani. Felkavart ez a cikk, mert eszembe juttatta, mióta nem dolgoztam már, mennyit kell még várnom rá, és mennyit kéne még dolgozni, hogy valóban vigyem valamire. Vajon lesz-e rá idő. Élek még én annyit? – Fene egye meg ezt a nyomorult tébécét.

Szervusz Kicsi Édes, legközelebbi levelem Görömbölyre írom,²⁹ de előbb neked kell írnod.

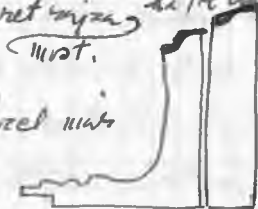
²⁷ Méliusz József: Az új magyar festészet egyik legnagyobb reménysége: Dési Huber István. *Független Ujság* [Cluj], 1936. augusztus 1. 5. Ld.: a levélközlések végén. – Méliusz József (1909–1995) író, újságíró, a *Korunk* főmunkatársa, a *Brassói Lapok* tudósítója. Ő és felesége Dési Huber és felesége legközelebbi barátai.

²⁸ Hincz Gyula és Barcsay Jenő (1900–1988) festő, tanár.

²⁹ 1936. augusztus 9-én írta Dési Hiber István Méliusz Józsefnek: „Stefike végre szabadságra megy, holnap indul Görömböly-Tapolcára Miskolc mellé, ahova a MABI utalta be. Úgy mondják nagyon szép hely. Sajnos csak tizenkét nap az egész, nem sok ugye?”

így már tudod, melyikről van szó. A két eseményt kerthelyre meg
 a közelebbi időt kezdtem: Kell említenem vagy Tomszival vagy
 vatalonál nyeresz pöckel firtól, leéet is rá kell említenem. Ki
 vatalonál is en feminin. Ésa Kereset nyíra ha jól emlékszem.

Így megmutathatom a régi
 Kereset is, mert a hozzá tartozó részlet mint
 elég miniszter lenne is csak

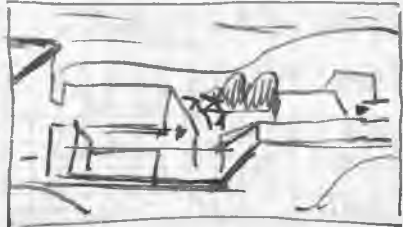

Ez lenne
 az új
 léte mint
 hozzá sine
 vatalonál

üvegre volna meg szűrtég. // Meg szabadom vob. hivan
 centiméter vörshégyre leé mint meg lenne. // Meg lehet ez az
 -ni gyűjtés is. // Egyit vörse. -

A Brijun Szai fele a réis Karisongyan len esedékes a
 fiamonno szent, Heamann lipot jár ki megújítani, mert
 megaj, jó Petris meg most se tud jövni. // Meg szabadom
 az a hivanis prósti képet mutatni meg, azt a vörshégy
 vörshégyre leg kijövet is azt a hivanis embert ki-
 jött a magis kővel belül is, az is ki emlékszem utra.

Lehet hogy van valami
 elhívás, de így az felír
 utra mint nem emlékszem
 a részletekre.

Egy oldal Dési Huber István levelezéséből. Tímár Árpád hagyatékából